

Vpliv akutnih intoksikacij in odvisnosti v presoji kazenske odgovornosti

Alja Kratovac

Korespondenca:

Alja Kratovac

univerzitetna diplomirana pravnica, magistrica pravnih znanosti, doktorska kandidatka
na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Okrožna sodnica na Okrožnem sodišču v Ljubljani

Ravnanja storilcev, ki so bili v času izvršitve kaznivega dejanja v stanju akutne intoksikacije, tj. pod vplivom alkohola ali psihoaktivnih snovi (PAS), te snovi zlorablajo ali so od njih odvisni, je teoretično moč obravnavati v različnih kazenskoopravnih institutih, ki imajo skupno izhodišče v presoji posameznikove kazenske odgovornosti oziroma krivde. Kazensko odgovornost vzpostavlja človekovo voljno ravnanje, svobodna volja. Oslabitev, zmanjšanje ali celo ukinitvev posameznikovega voljnega ravnanja ima relevantne kazenskoopravne posledice, saj lahko izključi ali omeji kazensko odgovornost.

Ker je razumevanje in obvladovanje ravnanj normativno definirano zgolj v institutu neprištevnosti, sodna praksa kaže, da se dvom o sposobnosti posameznika razumeti in obvladovati ravnanja preverja praviloma z uporabo instituta prištevnosti, čeprav se razumevanje in obvladovanje ravnanj nanaša na širši teoretični spekter. Vse to so ravnanja, ki jih je teoretično mogoče obravnavati v različnih institutih, nepovezano, čeprav gre življenjsko za povsem enako problematiko. Hafner tako pravi, da kazensko materialno pravo na problematiko (ne)svobode posameznikovega ravnanja lepi različne nalepke (na primer kazenskoopravno ravnanje, neprištevnost, olajševalna okoliščina). Kljub različni taksonomiji pa gre v ozadju za konceptualno enako problematiko, ki jo v filozofiji in drugih vedah običajno obravnavajo kot vprašanje svobodne volje.¹ Ker je sicer filozofsko in obče družboslovno enoten pojem voljnosti ravnanja v pravni doktrini razcepljen na več različnih institutov, se povsem primerljive slike subjektivnih kazenskih stanov cepijo na različne institute, normativno aplikacijo. Menim, da za to ni nobenega zares prepričljivega razloga, posledice pa se kažejo predvsem v neustreznih uporabi instituta neprištevnosti v praksi.

Splošno znano dejstvo je, da tako alkohol kot PAS relevantno vplivajo na razumevanje in obvladovanje ravnanj posameznika. Pri tem menim, da je uvidoma potrebno razlikovati med stanji akutne intoksikacije in stanji odvisnosti (in tudi škodljive rabe) od alkohola in PAS. Odvisnost od PAS in alkohola je najprej duševna motnja, ki pa ne pomeni vedno in nujno nerazumnih in neobvladanih dejanj. Odvisnost je najprej socialni problem, ki se v Sloveniji izrazito kriminalnopolitično barva, saj so odvisniki izstopajoča skupina storilcev kaznivih dejanj. Odvisnost je kriminalnopolitično povezana z izvrševanjem kaznivih dejanj. V ospredju s premoženjskimi kaznivi dejanji, s katerimi si odvisniki od

PAS pridobivajo sredstva za nakup zelo dragih prepovedanih drog, in kaznivimi dejanji z elementi nasilja, ki jih je statistično bolj pripisati odvisnikom od alkohola (ki je cenovno dostopen praktično vsakomur, žal tudi mladoletnikom s skromno žepnino). Stanja akutnih intoksikacij so raznovrstna in niso nujno povezana z odvisnostjo ali zlorabo PAS, gre namreč lahko za zgolj enkratno eksces posameznika, ki lahko da alkohola ali PAS običajno sploh ne uživa. Pojma odvisnost in akutna intoksikacija je zato potrebno v presoji kazenske odgovornosti ločevati. Pri tem menim, da zgolj dejstvo odvisnosti samo po sebi ne vzpostavlja potrebe po preverjanju razumevanja in obvladovanja ravnanj, prištevnosti. Na strani od alkohola ali PAS odvisnega storilca morajo biti podane neke dodatne okoliščine, ki vzpostavijo dvom o razumevanju in obvladovanju odvisnika v času kaznivega dejanja, na primer nerazumna reakcija, ravnanje, gibi, izrazi. Te dodatne okoliščine pa je praviloma pripisati bodisi enaki akutni intoksikaciji ali odvisniški krizi. Stanja akutnih intoksikacij imajo povsem drugačno sliko in pojavnost, saj že v osnovi utemeljujejo dvom o razumnem in obvladanem ravnanju posameznika. Slednje prepričljivo razlaga semantika SSKJ-ja: intoksikacija je zastrupitev, vnos snovi, strupa, ki je zaradi svojih (kemičnih) sestavin organizmu zelo škodljiva ali smrtna. Alkohol in PAS zastrupljajo um, voljno ravnanje posameznika, zato se kazenskoopravno intoksikacija in odvisnost presojata v polju kazenske odgovornosti, krivde.

V slovenski sodni praksi se kazenska ravnanja pod vplivom alkohola ali PAS presojajo bodisi z uporabo:

- splošnega pravila o neprištevnosti: *»Ni prišteven storilec, ki ob storitvi protipravnega dejanja ni mogel razumeti pomena svojega dejanja ali ni mogel imeti v oblasti svojega ravnanja zaradi duševne motnje ali duševne manjrazvitosti.«* ali

- instituta actio libera in causa: *»Kriv je storilec kaznivega dejanja, ki si je z uporabo alkohola, drog, drugih psihoaktivnih snovi ali kako drugače sam povzročil neprištevnost, če je bila pred tem za kaznivo dejanje podana njegova krivda, ki jo zakon določa za to dejanje.«*

Zelo redki so primeri, ko bi sodišče v ravnanju akutno opitega ali »zadetega« storilca kaznivega dejanja ob ugotovitvi, da ta v času izvršitve kaznivega dejanja ni mogel razumeti svojega ravnanja, niti ga obvladovati, prepoznalo umanjkanje voljne komponente in odločilo, da sploh ne gre za kaznivo dejanje, v nasprotju z neprištevnostjo, ki izključuje zgolj krivdo. Na prvi pogled zgolj teoretično preigravanje med umanjkanjem voljnosti ravnanja in neprištevnostjo

¹ M. Hafner, nav. delo, str.71

pa vsebuje pomembno doktrinarno razliko, ki ima tudi povsem praktične posledice. Obstoje storilčevega voljnega ravnanja je predpogoj za presojo vseh ostalih elementov kaznivega dejanja. Hafner sicer zelo zahtevno (tudi neenotno) kontinentalno teorijo povzame v bistvu: »*Položaji, ko človek s svojo voljo ne more upravljati lastnega vedenja, ko je torej izključena predpostavka ravnanja, so v teoriji kazenskega materialnega prava povsem ločeni od situacij neprištevnosti, ko umanjkata zavestna ali voljna sestavina psihološkega kriterija prištevnosti, kar izključuje krivdo. Pri presoji kaznivega dejanja vselej najprej raziščemo predpostavko ravnanja (v zvezi z izpolnjenostjo biti inkriminacije), zatem protipravno, šele nato krivdo. To pomeni, da vedenje posameznika, pri katerem ne moremo govoriti o kazenskopravnem ravnanju, ne more biti niti protipravno niti ne moremo posamezniku glede tega očitati krivde. Nasprotno pa je ravnanje, ki izpolnjuje zakonski opis kaznivega dejanja in ga storilec izvrši v stanju neprištevnosti, še vedno protipravno, čeprav storilec zanj ni kriv.*«²

Kazenskopravnemu odpustku iz razloga neprištevnosti, ki je posledica akutne intoksikacije, moderni kazenskopravni sistemi niso naklonjeni. Francoski kazenski zakonik tega posebej niti ne ureja in je presoja prištevnosti v tem primeru prepuščena sodiščem. Komentar francoskega kazenskega zakonika³ pojasni, da sodna praksa praviloma zavrača opitost kot razlog kazenskopravnega odpustka prav iz razloga prostovoljnosti posameznikove odločitve, da se upijani, pri čemer z vsakim kozarcem in postopoma razumsko zaznava vpliv opijanja. Celoveč, stanje očitne intoksikacije je v Franciji z novelo iz leta 2007 določena kot kvalificirana oblika kaznivega dejanja posilstva.⁴ Podobno Angleži,⁵ ki prostovoljni intoksikaciji izrecno odklanjajo pravico ugovora neprištevnosti. Obema sistemoma je skupno dejstvo, da se pri tem ne ukvarjata s tem, kaj je imel obdolženi v mislih, preden je zaužil alkohol, tj. ali je bila pri njem podana kakšna krivda do morebitnega izvrševanja kaznivega dejanja v stanju akutne intoksikacije (*kar je vsebina instituta actio libera in causa*). Zadostuje, da se je zavedal posledic intoksikacije, tj. predvsem v delu, ki se nanaša na izgubo racionalnega ravnanja oziroma sposobnosti obvladovanja. Akutna stanja po umnem in prostovoljnem zaužitju alkohola ali PAS po takem

razumevanju ne morejo utemeljevati neprištevnosti, kar je kriminalnopolitična odločitev in ne medicinska kategorizacija. Korošec ugotavlja, da se po Evropi omamljenost normativno vse bolj uveljavlja kot abstraktna ogrožitev, z nekakšnim konglomeratom logike objektivnega pogoja kaznivosti omamljenosti kot abstraktne ogrožitve in logike kvalificiranega kaznivega dejanja zaradi kombinacije z abstraktno ogrožitvijo.⁶ Kkolj skozi zgodovinski in primerjalnopravni pregled predstavi, da se posamezni sistemi večinoma ne odločajo za krivdni odpustek iz razloga akutne intoksikacije. Praviloma so bili taki storilci odgovorni za posebno kaznivo dejanje »pijanosti« in ne kaznivo dejanje, ki so ga v stanju akutne intoksikacije izvršili.⁷

Menim, da je v Sloveniji pravnopolitična kazenska toleranca do akutnih intoksikacij, ki se uveljavlja skozi pravila o neprištevnosti in institut *actio libera in causa*, nesprejemljiva. Po vsebini gre v sodni praksi za tri tipične skupine kaznivih dejanj, kjer se intoksikacija kriminalnopolitično relevantno pojavlja, tj. v varnosti cestnega prometa, raznovrstnih oblikah nasilja in premoženjskih kaznivih dejanjih. V nasprotju z Anglijo in Francijo, kjer taki storilci pristanejo v zaporu, so pri nas deležni krivdnih odpustkov v okviru instituta neprištevnosti oziroma ujeti v kompleksen institut *actio libera in causa*.

Primerov prave *actio libera in causa*, ki ne utemeljuje krivdnega odpustka, je v praksi res zelo malo. Zelo malo je namreč primerov, kjer bi si storilec z namenom izvršitve kaznivega dejanja povzročil akutno intoksikacijo. V praksi je izvršitev kaznivega dejanja v akutnih intoksikacijah enako akutna, brez kakršne koli predhodne voljne, krivdne odločitve (praviloma gre za kazniva dejanja preprečitev uradnega dejanja uradni osebi, policistom, ki se odzovejo z intervencijo na brezumno obnašanje obdolženca pod vplivom predvsem alkohola in manj PAS, na različne vrste in stopnje telesnih poškodb in nasilništvo, tudi družinsko). Sodišča institut *actio libera in causa* največkrat uporabijo glede kaznivih dejanj povzročitve prometnih nesreč pod vplivom alkohola, kjer predhodno krivdo obrazložijo z dejstvom, da se obdolženec, ki se trezen pripelje v gostilno, zelo dobro zaveda, da se bo moral od tam tudi odpeljati – in glede na pravila v cestnem prometu, ki jih kot voznik mora poznati, – trezen. V tem delu so odločitve ustrezno primerljive odločitvam francoskih

² M. Hafner, nav. delo, str. 92.

³ Code pénal, nav. delo, str. 135.

⁴ Code pénal, art.222-24: »Le viol est puni de vingt ans de réclusion criminelle: 12. Lorsqu'il est commis par une personne agissant en état d'ivresse manifeste ou sous l'emprise manifeste de produits stupéfiants.«

⁵ Law Commission, nav. delo, str. 138.

⁶ Korošec, D., nav. delo, str. 65.

⁷ Kkolj, M., nav. delo.

sodišč o tem, da se vsak odrasel človek zaveda in bi se moral zavedati, kaj pomeni vsak kozarec več.

V obravnavi biološkega kriterija je glede instituta *actio libera in causa* potrebno predvsem izpostaviti dikcijo, ki jo slovenski zakon uporabi: »/.../ stanje neprištevnosti, ki si jo je storilec sam povzročil /.../«. Akutne intoksikacije v biološkem kriteriju instituta neprištevnosti se namreč ne kažejo kot duševna bolezen, življenjsko gledano so zgolj nespametna odločitve, da se »nekontrolirano zadeneš.« Neprištevnost, ki se je v pravni zgodovini po vsebini navezala na duševno bolezen, si, laično gledano, res težko sam povzročiš. Pri tem pa pregled sodne prakse, predvsem izvedenskih mnenj, kaže, da izvedenci akutno intoksikacijo večinoma določijo kot duševno motnjo. Na mestu bi bilo danes pretehtati, ali je glede na posledice kaznivih dejanj v stanju akutne intoksikacije pravnopolitično v teh primerih sploh priznati krivdni odpustek. Korošec meni, da: *»gre za nov ter ne le kulturno in politično (glede odnosa in politike zlasti do pivcev in pijancev kot storilcev kaznivih dejanj), ampak tudi dogmatično velik zasuk.«*⁸

Akutne intoksikacije se praviloma obravnavajo v okviru, kot pravi Korošec⁹ »motene« prištevnosti, praviloma zmanjšane. In v tem tvorijo z odvisnostjo presečno množico. V sodni praksi so ugotovljene hibe razumevanja in obvladovanja ravnanj zaradi akutnih intoksikacij in vseh vrst odvisnosti prepoznane v institutu bistveno zmanjšane prištevnosti. Menim, da taka sodnopraktična prepoznavna stanja akutnih intoksikacij in odvisnosti ni ustrezna, razlaga pa odziv praktikov na kriminalnopolitično indolentnost do problema uživanja alkohola in PAS v zvezi z izvrševanjem kaznivih dejanj. Kot sem zgoraj že navedla, pravna doktrina teoretično cepi manko razumevanja in obvladovanja ravnanj, svobodne volje na več institutov. Za prakso odločilno je dejstvo, da vedenje posameznika, ki izključuje ravnanje, procesnopravno onemogoča kakršno koli kazensko obravnavo, vedenje posameznika, ki izključuje zgolj krivdo, pa je ne, saj je moč takim storilcem pod določenimi pogoji izreči varnostne ukrepe, ki jih sodišča v stiski obravnave zelo hudih kaznivih uporabljajo kot vrsto kazenske sankcije, čeprav gre zgolj za varnostni ukrep, ki storilca hudih kaznivih dejanj, za katerega se ugotovi, da je zaradi diagnosticirane duševne motnje ponovitveno nevaren, varnostno izloči iz družbe in s kazenskopravno prisilo podvrže zdravljenju (varnostni

ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu) oziroma vsaj podvrže zdravljenju (varnostni ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti). Obema varnostnima ukrepoma je skupno dejstvo, da je storilec nevaren zaradi svoje motnje (bolezni) in da je potreben zdravljenja, kar v slikah akutnih intoksikacij ni moč uporabiti. Enkratno (akutno) opijanje ali »zadevanje«, ki je posameznikovo svobodno voljo omejilo ali izključilo, je po moji oceni, glede na obstoječ normativni okvir, potrebno preizkušati v ravnanju in ne v prištevnosti. Slednje pa je po vsebini pravzaprav tudi vseeno, saj bi po obeh institutih prišli do enakega penalnega rezultata, odsotnost pogojev za izrek varnostnih ukrepov, kar pomeni opustitev kazenskega pregona, kljub posledicam, ki jih je ravnanje takega storilca povzročilo. Še bolj izrazito se opisan problem kaže v uporabi instituta bistveno zmanjšane prištevnosti, ki krivde ne izključuje, tak storilec se lahko (ni pa nujno) zgolj mileje kaznuje. Bistveno zmanjšana prištevnost se v praksi pokaže kot priročen institut za rešitev kompleksnih subjektivnih dejanskih stanov, osebnih okoliščin na strani storilca (sicer in v času kaznivega dejanja), ki pravnoformalno ne utemeljujejo preizkusa prištevnosti, ravnanje samo je življenjsko gledano zgolj ekscesno ali vsaj težko prevedljivo v lakoničen materialnopravni okvir krivde: zavedanje, razumevanje in hotenje kaznivega dejanja. V ponazoritev naj navedem nekaj takih, subjektivno kompleksnih dejanskih stanov:

- Obdolženi ima težave s hojo v spanju. Neke noči v tem stanju vstavi kruh v opekač in se vrne nazaj v posteljo. Stanovanje zajame požar, ki se razširi na celotno zgradbo. Ko ga rešijo, pove, da ne ve nič o kruhu in opekaču, da so ga prebudili gasilci. Obtožen je kaznivega dejanja povzročitve splošne nevarnosti.

Hoja v spanju ni duševna motnja. V tej dejanski sliki pa je moč prepoznati manko voljnega ravnanja.

- Obdolženi je priden študent, sicer pa razvajen edinec premožnih staršev. Ker ga študij posebej ne obremenjuje (domača opravila in življenje sicer pa tudi ne), se nekega marca strastno loti spletnega pokerja. Da bi se lažje vživel in tudi prebil noči v novi strasti, ob igranju pokerja vse noči uživa marihuano, prepovedano drogo konopljo. Konec marca se neko jutro (po neprespani noči) usede v prestižno vozilo, ki so mu ga kupili skrbni starši, in se odpelje 100 km daleč, v Ljubljano. V enem od predorov mestnega obroča povzroči prometno nesrečo s smrtnim izidom.

⁸ Korošec, D., nav. delo, str. 65.

⁹ Prav tam.

Obdolženemu je bil izrečen ukrep zdravljenja in varstva v forenzični kliniki, ker je v neprištevem stanju, zaradi neprespanosti in akutne intoksikacije, izpolnil objektivne znake kaznivega dejanja povzročitev prometne nesreče iz malomarnosti. Nič od obeh prepoznanih medicinskih stanj doktrinarno ni zares biološki pogoj. V forenzični kliniki se je zagotovo naspal, dejstvo pa je, da obdobje enega meseca ne more utemeljiti ugotovitve odvisnosti od PAS. Obdolžencu je marihuana zgolj prekomerno škodila.

- Obdolženi še kot mladoletnik odide od doma in se pridruži vojski. Pritiskov vojaškega okolja ne vzdrži in dezertira. Ob vrnitvi domov ekscesno popiva in uživa prepovedano drogo kokain. V tej kombinaciji doživlja agresivne preboje, ki eskalirajo v uboj starejšega homoseksualnega partnerja, ko je obdolženi star 20 let. Sodišče je sklenilo, da je obdolženi v stanju bistveno zmanjšane prištevnosti drugemu vzel življenje, njegova zmožnost razumeti pomen svojega dejanja in zmožnost imeti v oblasti svoje ravnanje pa je bila zaradi infantilnosti, naivnega mišljenja in težnje po odvisnosti in podrejenosti v odnosih do ljudi, ki jih sam ocenjuje kot močne in pomembne, v kombinaciji z alkoholom in kokainom pod vplivom katerih je bil, bistveno zmanjšana. *Vprašanje je, ali je psihiatrično in psihološko ugotovitev o infantilnosti pri mladostniku, starem 20 let, moč prevesti v biološki kriterij instituta neprištevnosti, patologijo. Ali njegova infantilnost ni zgolj znak, da se osebnostno še ni razvil, da dejansko še ni prestopil pravne zamejitve odgovornosti 18 let. Iz izvida in mnenja izvedenca v tem primeru to povsem jasno izhaja. Obdolženčeva starost in osebne lastnosti ne omogočajo niti ugotovitev o osebni motenosti, saj se motenost osebnosti ugotavlja šele pri dograjenih, zrelih osebnostih. In enako infantilnost, ki bi jo bilo moč relevantno upoštevati pri presoji osebe, ki je stara na primer 51 let. In povsem enako velja za naivno mišljenje. Menim, da je premisa biološkega kriterija te vinjete: »infantilnost – naivno mišljenje – težnja po odvisnosti in podrejenosti v odnosih do ljudi, ki jih sam ocenjuje kot močne in pomembne – v kombinaciji z alkoholom in kokainom«, najprej pravno napačna, saj nobena od teh komponent ne ustreza zares biološkemu kriteriju, saj v odločilnem delu temelji na dejstvu, da obdolženi biološko še ni odrasel, da šele vstopa v odraslost, kot je to označil izvedenec. Sodišče je pri tem prezrlo, da je izvedenec zmanjševanje prištevnosti temeljil na močnem afektu, ki je posledica kombinacije njegovih osebnih značilnosti ter zaužitega alkohola in kokaina in ne infantilnosti*

in naivnega mišljenja. Pri obdolženem bi bilo po moji oceni tudi koristneje raziskovati vzvode njegove agresivnosti in drznem si trditi, da jih je moč zgolj delno pripisati zaužitim psihoaktivnim substancam, ki so bile zgolj sprožilec lastnih tesnob v zvezi s prepoznavanjem in sprejemanjem svoje seksualnosti oziroma spolne usmerjenosti.

Sodna praksa kaže, da se najprej tožilci in v nadaljevanju sodniki težko odločajo za opustitev pregona in vsaj neke vrste sankcije v primerih opitosti ali zadržanosti. Slednje, kot rečeno, kaže na kriminalnopolitično indoletnost zakonodajalca, ki stanja akutnih intoksikacij, tudi odvisnosti, normativno izenačuje s »pravimi« oziroma kazenskopravno opravičljivimi duševnimi motnjami. Sama menim, da kriminalnopolitično odvisnosti in intoksikacij ni moč postavljati na premise duševnih bolezni iz povsem življenjskega razloga: duševne motnje (bolezni) si nihče voljno ne povzroči, kazenskopravna ravnanja, ki se na ta stanja navezujejo, je moč kazenskopravno zgolj omejeno spremljati, z varnostnimi ukrepi. Slednje zagotovo ne velja za stanja odvisnosti, še manj za stanja akutnih intoksikacij. Z besedami razsvetljencev gre za stanja, ki si jih umen človek zavestno povzroči in zanje mora odgovarjati, tudi kazenskopravno. Manko ravnanja oziroma voljnosti je kvalitativno pri obeh kriminalnopolitično relevantno različno.

V sklepu o tem, kar je bralec skozi besedilo zagotovo pogrešal, z razlogom. Odvisnost je stanje, ki po moji oceni zelo težko utemelji kakršne koli odpustke, najprej ne voljnih (ravnanje), v nadaljevanju pa tudi krivdnih ne (prištevnost), odvisnost od alkohola ali PAS sama tudi ne štejem kot olajševalno okoliščino. Pri presoji kazenske odgovornosti je potrebno izhajati iz razsvetlenskih izhodišč razumnega in odgovornega človeka, kar po Kantu tudi ni moč prelagati na drugega in bi se v prevodu francoskega zakonodajnega gradiva glasilo: Osrednje vprašanje neprištevnosti ni v tem, ali je sama metoda ustrezna, temveč ali ima pravo danes pravilen kriminalnopolitičen test za razlikovanje med tistimi, ki jim gre očitek krivde za svoja ravnanja, in tistimi, ki jim zaradi njihovega stanja takega očitka ni moč naslavljanje. Ali lahko eskulpacija temelji zgolj na obstoju duševne bolezni in katere ter zakaj. Pri tem je odgovor odločilno povezan s kazensko odgovornostjo »duševno problematičnih« (oziroma po Platonu nesrečno prirojene vzkipljivosti), ki jih tudi po Kantu definiramo v razsvetlenskem polju tistih, ki iz udobja odgovornost prelagajo na druge (starše, vzgojo, družbo, sistem) preko svojevrstnih značajskih

kombinacij, do polno odgovornih posameznikov, razumnih in odgovornih ljudi. Kritična skupina se nahaja v psihiatričnem polju osebnostnih motenj F60–F69,¹⁰ ki bi ga bilo prav iz kriminalnopolitičnih razlogov tudi in predvsem na področju kazenske odgovornosti najkoristneje raziskati. Pravno relevantno se osebnostne motnje večkrat vežejo na različne odvisnosti od PAS in alkohola, kar psihiatrija imenuje in obravnava kot komorbidnost.¹¹ V takih situacijah je odvisnost od psihoaktivnih snovi (kar je duševna motnja) lahko posledica osebnostno motene strukture storilca (kar normativno ni priznana kot biološki kriterij). Oziroma povedano preprosteje, problem osebnostnih motenj se v komorbidnosti kaže v dejstvu, da normativno osebnostne motnje niso priznane kot biološki kriterij, taka lastnost pa je priznana posledici osebnostne motenosti, različnim odvisnostim. Ker je odvisnost duševna bolezen in jo je moč zdraviti, so takim storilcem izrečeni varnostni ukrepi zdravljenja odvisnosti, ki pa osnovnega problema, osebnostne motenosti, ki generira odvisnost, ne odpravljajo. Osebnostna motenost ni bolezen in je ni moč zdraviti, danes jo psihiatri zgolj brzdajo in tiste storilce, kjer je zaradi njihove osebnostne strukture to mogoče, učijo prepoznavati napačne vzorce vedenja in jih obvladovati. Praviloma pa take terapije niso zares uspešne.¹²

V zaporniški populaciji statistično prevladujejo osebe z različno moteno osebnostno strukturo. Zaradi osebnostne motenosti so v neprestanem konfliktu s samim seboj in z okoljem, kar pomeni, kot pravi Ziherl, tudi „zaporsko reakcijo“.¹³ Osebnostno moteni storilci so praviloma tudi kazenskopравни povratniki. Njihovo življenje se vrti v začaranem krogu izvrševanja kaznivih dejanj in kazenskih sankcij: med napačno dojetjo svobodo, ki jo preživijo v sivi coni (z izvrševanjem kaznivih dejanj), sojenji in zaporom.

Literatura:

1. The Law Commission (UK), Criminal liability: Insanity and Automatism, A Discussion Paper, the 8th July 2013, dostopno na spletni strani: <http://lawcommission.justice.gov.uk/areas/insanity.htm>
2. Miha Hafner: Pomen in uporaba izsledkov nevroznanosti v kazenskem pravu, Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, 2018.
3. Mitar Kokolj: *Actiones liberae in causa*, Krivična odgovornost privremeno neuračunljivih lica, Ikro Prva književna komuna Mostar, Mostar 1981.
4. Damjan Korošec: Varnostni ukrepi obveznega psihiatričnega zdravljenja neprištevnih in bistveno zmanjšano prištevnih storilcev – kazenskopravno ali medicinsko vprašanje? *Pravosodni bilten*, 32(1), 63–72.
5. Slavko Ziherl in Martina Tomori: *Psihiatrija*, Medicinska fakulteta, Ljubljana 1999.

10 Gre za poglavje iz mednarodne klasifikacije bolezni in sorodnih zdravstvenih problemov za statistične namene, ki v polju F60–F69 definira motnje osebnosti in vedenja v odrasli dobi.

11 »O komorbidnosti govorimo, ko pri neki osebi ugotovimo sočasni obstoj odvisnosti od alkohola in druge psihiatrične bolezni. Stanje je znano tudi kot »dvojna diagnoza«. Ker je komorbidnost zelo zapletena motnja, se dogaja, da diagnostika ni pravilno izpeljana (če pa hočemo postaviti drugo diagnozo, mora pacient najprej vzpostaviti abstinenco), s tem pa so zmanjšane možnosti za učinkovito zdravljenje. Ker ena bolezen poslabšuje drugo, je potrebno sočasno zdravljenje obeh, sicer si ne moremo obetati uspeha.« V: Ziherl, S. et al. (1999), nav. delo, str. 152.

12 Prav tam, str. 299–301.

13 Prav tam, str. 300.